ڕەشنوسی گەڕیدەیەك

ووتەیەك سەبارەت بە دووا وڕێنەی ئەنوەری ڕەشی عەولاً

عەبدولاً سلێمان(مەشخەڵ)

ئەنوەر لە ((وابزانم بووم بە ...وشە)) خوێنەر لەبەردەم پرسیارێكدا سەرسام دەكات ،ئەویش پرسیاری بوون بە وشەیە.وشە ئیتر بۆ ئەنوەر بەوە دەرچووە هۆكارێك بێت بۆ گوزارشت كردن لە خەونەكانی، لەوە دەرچووە گوزارشت بێت لە دیمەنە كەس نەدیوەكانی كامێرای شیعری ئەو،وشە بۆ ئەنوەر لەوە دەرچووە هەر بۆراقی گەڕان و پشكنینی نهێنیەكانی سەفەر و بیابان و سەراب و ئافرەت بێت!.وشە ئێستا خودی شاعیرەو شاعیریش ڕاشكاوانە تەسلیم بە وشە ئەبێت.

((وا بزانم بووم بە... وشە)) كە بەزمانی ئەنوەر خۆی ((وڕێنەگەلێكی كوردێكی تاراوگەنشین))ە پێویستی بە خوێندنەوەی

چەند ئاستیانە هەیە كەئەم كورتە نووسینە تەنها ئەتوانێ لە ڕووی زمانەوە لێیان ووردببێتەوە .

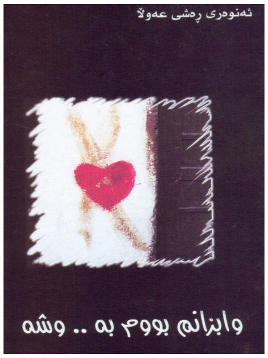

ئەی ئەو شاعیرە موسافیرەی

دڵت

ئابڵووقەی ئەقڵ... و

ئەقڵت

ئابڵووقەی جەستەو...و

سەرنجت

ئابڵووقەی ئابڵووقە سركەكان دەدا

تۆ...

بەم ڕشتنی گۆشەگیریانەت

چ ئەفسونگەلێكی((ئەودیو جوانی

ناشیرینیەكانمان))

بۆ تەفسیر دەكەیت؟

((وا بزانم بووم بە...وشە   ل 29-28))

ئەم گۆشەگیرییەی ئەنوەر نەك هەر تەنها دەلالەتی زمانەوانی هەیە،بەڵكو لەڕووی سۆژیۆلۆژییەوە قابیل بە ئاوڕدانەوە و لێووردبوونەوەیە.هەم هەلومەرجە تاییەتی و هەرە شەخسی یانە دەخوازێ شێوازێكی تاییەت لەدەربڕین گوزارشت كردن لەخۆی بەرهەم بهێنێ كە من وای بۆ دەچم ئەم زمانە شیعرییەی ئەنوەر هەوڵدانێكە لەم بوارەدا.

زمانی شیعری ئەنوەر لە((وا بزانم بووم بە...وشە)) بەبەراوورد بە ((گەڕان بەنیشتمانەكانی سەرابدا)) و ((لە سەمای سەرمەدییا)) و ((كۆمۆنەی نان)) ئاڵوگۆڕێكی شاقوڵیانەی بەسەردا هاتووە كە خوێنەرێكی جیدی ئەنوەر لەیەكەم چاوپیاخشاندندا ئەم ڕاستییەی بۆ دەردەكەوێ!.

ئاستی زەمەنی نێوان ئەنوەر و وشە تەنها هەناسەیەكە .زمانی ئەنوەر زمانی هەناسەی وشەكانە ،زمانێكە كە پێویستی بە تەفسیری زمانەوانیە.((لەبەر ئەوەی زمانی نوسین وەبەتایەتی زمانی شیعر پێویستە زۆر ڕوون و دیار بێت و هەڵگری كۆمەڵێ توانایی تاییەتمەند بێت لە واتا و ڕوئیا و كە هونەرمەند لێی بەهرەمەند بێت و بۆ ئەوەی بە شێوازێكی هونەری جوان گوزارشتی لێ بكات. دیر الملاك ل 174))

ئەنوەر لە((وابزانم بووم بە...وشە)) دا لەدوو ئاستدا زمانی تەوزیف كردووە.ئاستی یەكەم، ئاستی جوڵەی لۆژیكە لە شیعر كەئەمەش شێوازی دەربڕین و وێنەكان و چۆنیەتی خەیاڵ و پرسیاركردن و...تاد.ئاستی دووەمیش وون كردنی وشەیە لەزمانی شیعری و دۆزینەوەی واتاكانیەتی. ئەگەر((وشە یەكەیەكی زمانەوانی بێت بۆ گوزارشت كردن لە تێڕوانینمان بەكار بهێنرێت The wonder of words p 11)) ئەوا ئەو یەكەیە لای ئەنوەر لە ساتە هەناسەكانی نووسیندا چڕ بۆتەوە.

لێرەدا خوێنەر هەقیەتی پرسیاری ئەوە بكات كە ئەنوەر بەشوێن چیەوەیە؟ئەنوەر لەڕێگەی ئەم كۆمەڵە وڕێنەوە ئەیەوێت چیمان پێ بڵێت؟كێ كێی بەبارمتە گرتووە ئایا ئەنوەر بارمتەی وشەیە یان وشە بارمتەی شاعیرە؟دوا جار ئایا شاعیر لە ڕێگەی ئەو تێكستانەوە دەمانكاتە چ بەشێك لەو دەقانەو ئێمە چ ڕۆڵێك ئەگێڕین لەو پرۆسەیەدا؟

ئەنوەر بۆ ناسینی ڕەهەندی خودی خۆی ئەو پرسیارە دەوروژێنێ((من كێم؟ چۆن خۆم بناسم و چۆن حەقیقەت دەناسم ئەدۆنیس شیعریەتی خوێندنەوە ل 47)) وەڵامەكەشی دەبێ لە دووتوێی نهێنی وشەدا بۆێ بگەڕێن.چونكە ئەنوەر

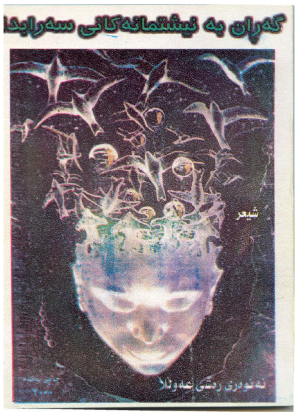

تەنیاترە، لەنەغمەی

ئاو

كەلە هەبوونییەوە

بەنیاز بووە

ئایەتی سەما و سەفەرەكانی

لە

ویژدانی ڕۆژگارەكاندا بنوسێتەوە (ئاو)

گوناهكارتره،له پەيڤينەكانى نووريش

كەناخوازێ

پەنجەرەی نهێنیەكانی

بەڕووی

وشه ئەغيار و ئاخدارەكانى-بوون-دا

والاٚ بكاتەوه (نوور)

ئەنوەر=ئاو+نوور

((وا بزانم بووم به...وشه ل 32))

ئەم شێوازه لەنووسینەوەی خود و پێناسەكردنی ، ئاوێته بوونی شاعیره به پرۆسەی ڕۆچونه نێو وشەوه. پرۆسەيەك لەسەرەخۆ و هێواش دەست پێ دەكات و خوێنەریش لەگەڵ خۆی ڕاده پێچێته نێو گێژەڵووكەكەوه!

زمانی شیعری ئەنوەر زمانێكی شەفاف و ڕوون نیه،زمانێكی ناسك نیه،زمانێكی قورسه بەئاستێك كه تەسنیعكاری ڕەوانبێژی تێدا كراوه كه قورسایی خستۆته سەر دەقەكان وهێندەی تر تێكستەكانی تەمومژاوی تر كردووه.زمانی شیعری له ((وا بزانم بووم به..وشه)) ،زمانی نوخبەیه،زمانی تەیفێك لەو ئەدەب دۆست و ڕوناكبیرانەیه كەسەروكاریان لەگەڵ مۆدێرنەتدا هەیه و بەغەیری ئەو تەیفه له ڕوناكبیران ئاسان نیه كەسێك بدۆزیتەوه توانای ڕاڤه كردنی نهێنی دەقەكان هەبێت.((زمان هەر تەنها ئامرازی گەیاندنی مانای جیاواز لەخۆ ناگرێت،بەڵكو بەشێوەیەكی باشتر خۆی دەبێته مانا،چونكه هەر خۆی فیكره،نەك هەر هێندەش بەڵكو لەپێش ئەویشدایه،چونكه مەعریفەت بەدوای ئەودا دێ،لێرەدا پێوانەی مانا لەزماندا خۆی دەدۆزێتەوه و لەڕێسا دیاریكراوەكانی ئەودا جێگیر دەبێ. ئەدۆنیس شیعرییەتی خوێندنەوه ل 93)).

زمان بۆ شاعیر چەكه،ئەو چەكەی كەئەگەر دایینێ لەوانەیه لەجەنگه پیرۆزەكانیدا تێدا بچێت.((تۆ وا ڕاهێنراوی بۆ خوێندنەوه وهەروەها دەبینی نووسەرەكانیش وشه وەكو چەكێك ،وەكو هۆكارێكی مەزاجی بەكاردەهێنن بۆ دارشتن و داهێنانی هەست و نەستیان. Word Power p 1)).زمان بۆ شاعیر خۆ ناسینەوەیەكی تره لەنێو ئەو ڕەهەندانەی كەشاعیر عەوداڵه تیایدا،زمانی بەرجەستەكردنەوەی قودرەتێكه كەلەناخی ناخماندا پەنگی خواردۆتەوه و بەدوای مەنفەسێكدا دەگەڕێت تا بتەقێتەوه.

لایەنێكی تری زمانی شیعری ئەنوەر ئەو دەستەواژه و وشه نامەئلوفانەیه لەزمان كەزۆر بەكەمی بەكاردەهێنرێن،بەواتایەكی تر زمانی شیعری ئەنوەر ،زمانێكی مەوسوعییه و وشەكانیش قاموسین.ئەمەش لەلایەكەوه دەرخەری جۆرێكه لەتوانایی و زاڵبوون بەسەر زماندا و لەلایەكی تریشەوەهەوڵدانه بۆ دووركەوتنەوه لەو زمانه سادەیەی كەزەمەنێكه شیعری كوردی خۆی پێ دەنووسێنەوه.من خۆم لایەنگری زمانێكی چڕو ناسادەم،بەلاٚم لایەنگری زمانی قاموسی نیم!!ئەمەیان پێم وایه كاریگەری دەبێت بەسەر مۆسیقا و هارمۆنیای پێكهایه شیعرییەكان و ڕوحی شیعر لاواز دەكات.ئەدۆنیس ئەڵێ((تازەگەری شیعری لەهەر زمانێ بێت،لەپێش هەموو شتێك تازەگەری خودی ئەو زمانەیه)) یان دەڵێت((بەهای زمانی تازەگەری ناكرێ لەدەرەوەی بەهای زمان و مێژووی ئیبداعی ئەو زمانەوه تەماشا بكرێ)) .دیاره من ناكۆكی نابینم لەنێوان زمانی قاموس و شۆڕش له زمان تەنها ئەوه نەبێت زمانی قاموسی دەق دەباته دەرەوەی ساختمانی داهێنانەوه.پەرەپێدانی زمانی قاموسی كز كردنی توانا داهێنانەكانی زمانه .

گەر دەستت بگات بە گیانی

و

ش

ە

ی

ە

ی

دەرگاکانی یەزدانت بۆ

دەکەوێتە سەر گازەرای پشت

منالانی خۆر

فێری وازییەکانی

گوڵشەنستانت دەکەن

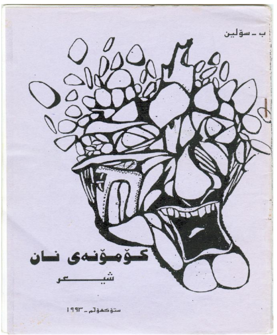

-با- نهێنی چاخەکانی خۆیت بۆ دەژەنێ

عەرشی ئاو

دەیدرکێنێ بۆ تەڕە و

ژیان بۆ درۆیەکی هێند... شەنگ و

ج

و

ا

ن

ە

((وا بزانم بووم بە... وشە ل 25-24))

ئەم دەست ڕاگەیشتنانەی ئەنوەر لە سەرەتا دایەو ئەوەتا تەنها ((ئەلف))ی پێشکەش کردووین و خۆ ئەگەر بەم ئاستەوە پیتەکانی تری زمانمان لە کۆمەڵە کۆمەڵێ شیعری تردا بخاتە بەر دەست ،ئەوا بەدڵنیاییەوە دەرگای یەزدانی بۆ دەخرێتە سەر پشت!،ئەو دەرگایەی کەتەنها داهێنەران دەتوانن هاموشۆی پیادا بکەن.

من وای بۆ دەچم ئەنوەر لە پێویستی دەرك کردن بە نوێ بوونەوە و داهێنانەوە پەنای بردۆتە بەر ئەم شێوە زمانە و هەوڵ دەدات بچێتە دەرەوەی بەرگە کۆنەکەی زمانی شیعر،چونکە((زمان ئامانجی یەکەمی گۆڕانە کە شیعر دەخوازێ ووتە و دەستەواژە کۆنەکان وەلابنرێت و وشە و دەستەواژەی نوێ بهێنرێتە نێو زمانەوە و وشەش ملکەچ بکات بۆ ڕەخنەی ئینتیقائی. التجربە الخلاقە ل 6)).

شاعیر لە میانەی ئەم کۆمەڵە وڕێنەیەوە دەردەکەوێ کە تەنیایە،بۆیە خۆی و خودی خۆی گەڕیدەیەکن بە شوێن مانا وونبووەکانی وشەو پێناسەکردنەوەی وشەوە.ئەگەر وشە هۆکاری دەربڕینی هەست ە ئایدیاکان بێت لەڕێگەی زمانەوە، ئەوا لای شاعیر جیهانێکە سەرتاپای بیرکردنەوەی داگیرکردووە.شاعیر هێندە غەرقی زات بووە تەنانەت لەسەرجەم کۆمەڵە وڕێنەکەدا تاڵە داوێکی پەیوەندی نادۆزیتەوە بۆ ژیانی کۆمەڵایەتی و پەیوەندییە کۆمەڵایەتیەکان.من لەکاتی خوێندنەوەی وڕێنەکانی شاعیردا وام هەست دەکرد کە((ڕۆبنسۆ کرۆسۆ))یەکی کورد زمان خەریکە لەڕێگەی تەماشا کردنی سروشتەوە جارێکی تر لەنێو زەمەنێکی دیاریکراودا بێئەوەی هیچ دەلالەتێکی مێژوویمان بداتە دەست سەبارەت بە شوێن و پێگەی جوگرافی،خەریکی مومارەسە کردنی ژیانی هیچ و بێ مانایە.

ئەگەر قەلەندەرخانەکەی پیرەمێردی شاعیر ژووری چاپخانەکەی بووبێ، ئەوا قەلەندەرخانەکەی ئەنوەری ڕەشی عەولا خودی وشەیەو وەك ئەوەی لە سوڕی مت بووندا بێت خۆی لەنێو وشەدا حەشاردەدات.

شاعیر ئاگایانە بێت یان بێئاگایانە لەم کۆمەڵە شیعرەدا چۆتە دەرەوەی کۆمەڵگە و ژیانشی تەنها لەدواندنی ناخ وهەستدا چڕ کردۆتەوە.لای شاعیر پێوانە فۆرماڵییەکانی ژیان دەگۆڕدرێن بەکۆمەڵێ ڕێسا کە زات لەچوارچێوەی لەحزەیەکدا دەبەستێتەوە و زیندانی دەکات.ئەمەش ئەو ئازادییە ڕەهایەیە کەشاعیر سالانێکە وێڵە بە شوێنیدا.

عەبدولا سلێمان(مەشخەڵ)

کۆتایی ساڵی2004

ڤانکۆڤەر/کەنەدا

تێبینی/ئەم نووسینە سەرخەتەکانی لە کۆتایی ساڵی 2004 دا نووسراوە و لە مانگی ئاداری 2005 دا پاکنووس کراوە .

سەرچاوەکان

1-وابزانم بووم بە ...وشە ئەنوەری ڕەشی عەولا 2004 سلێمانی

2-ئەدۆنیس، شیعرییەت، خوێندنەوە وەرگێڕانی عەبدولمەتەلیب عەبدوڵڵا 2002 سلێمانی،

3-دير الملاك د.محسن اتيمش 1982 بغداد

4-التجربه الخلاقه س.م.بورا ترجمه سلافه حجاوى بغداد

5-Word Power Peter Funk published by Berkley books ,New York 1980

6-The Wonder Of Word James Foley Vancouver 1990

HOME